

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

AVROPA İNSAN HÜQUQLARI MƏHKƏMƏSİ

ÜÇÜNCÜ SEKSIYA

LUPAŞ və digərləri RUMINIYAYA qarşı

(Ərizə n° 1434/02, 35370/02 və 1385/03)

QƏRAR

STRASBURQ

14 dekabr 2006

Bu qətnamə yekun qərardır, lakin ona redaktə xarakterli düzəlişlər edilə bilər.

Lupaş və başqalarının Rumıniyaya qarşı işində,
İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi (Üçüncü Seksiya) aşağıda qeyd olunan tərkibdə :

Boštjan M. Zupančič, *President*,
Josep Casadevall,
Vladimiro Zagrebelsky,
Egbert Myjer,
David Thór Björgvinsson,
Ineta Ziemele,
Isabelle Berro-Lefèvre, *hakimlər*,
və Vensen Berger, *katib*, ibarət Palatada,

23 noyabr 2006-cı il tarixdə qapalı müşavirə keçirərək və həmin tarixdə keçirilən müşavirədə qəbul etdiyi aşağıdakı qərarı elan edir:

PROSEDUR

1. İş, İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyasının ("Konvensiya") 34-cü maddəsinə əsasən adları əlavədə qeyd olunan Rumıniya vətəndaşları ("ərizəçilər") tərəfindən, müvafiq olaraq 18 sentyabr 2001-ci, 05 avqust və 13 dekabr 2002-ci il tarixlərdə Rumıniyaya qarşı yönəldilmiş ərizələr (no. 1434/02, 35370/02 və 1385/03) əsasında başlanmışdır.
2. 1434/02 sayılı ərizə üzrə ərizəçi, Dumitru Mirça Georgiu, 18 iyul 2002-ci il tarixdə vəfat etmişdir. Onun yeganə vərəsəsi olan həyat yoldaşı Mariya Pusta ərizənin baxılmasının davam etdirilməsi arzusunda olduğunu bildirmişdir.
3. Ərizəçilər Buxarestdə fəaliyyət göstərən vəkil cənab A.Vasiliu tərəfindən təmsil olunmuşlar. Rumıniya Hökuməti ("Hökumət") Xarici İşlər Nazirliyinin nümayəndəsi B.Remeşkanu tərəfindən təmsil edilmişdir.
4. 24 mart 2005-ci il tarixdə Üçüncü seksiyanın sədri ərizələri Hökumətə kommunikasiya etmişdir. O, həmçinin, ərizələrin həm qabuledilənlik, həm də mahiyyəti üzrə baxılması barədə qərar qəbul etmişdir (Konvensiyanın 29-cu maddəsinin 3-cü bəndi). Rumıniya tərəfindən seçilmiş hakim, Korneliu Birsan, ərizələrin baxılmasında iştirak etməkdən imtina etmişdir. Rumıniya Hökuməti Yozep Kasadevalı əvəzedici hakim kimi təyin etmişdir.

FAKTLAR

I. İŞİN HALLARI

5. Əlavədə qeyd edilən 19 ərizəçi, Qara dənizin sahilində yerləşən Konstanta şəhərində təxminən 50 ha torpaq sahəsinin birgə mülkiyyətçilərinin vərəsələridir.

A. Torpağa olan mülkiyyət hüquqlarının tarixçəsi

6. Buxarest şəhər Apellyasiya məhkəməsi bir vaxtlar Alensadru N.Steflinin mülkiyyətində olan Qara dənizin sahilində yerləşən təxminən 50 ha torpaq sahəsi və üzərində yerləşən binalar və tikililərdən ibarət daşınmaz əmlakın bölünməsi ilə bağlı iddia üzrə qəbul edilmiş 16 aprel 1937-ci il tarixli qərarında qeyd etmişdir ki, bir sıra vərəsələr mülkiyyətə olan paylarını Nikolae Lupaşa satmış, və beləliklə də, sonuncu digər 12 birgə mülkiyyətçilərlə yanaşı sözügedən mülkiyyətin birgə mülkiyyətçisidir.

7. Mülkiyyəti birgə mülkiyyətdən çıxarmaq üçün apellyasiya məhkəməsi mülkiyyəti 360 paya bölmüşdür: 249,6 pay Nikolae Lupaşa, digər birgə mülkiyyətçilərə isə mülkiyyətin 9/360, 8/360 və 14,4/360 payı verilmişdir.

8. Digər payları aldıqdan sonra Nikolae Lupaş artıq 11 mülkiyyətçisi olan mülkiyyətin 264/360 payının sahibi olmuşdur.

9. Rumıniya Milli Assambleyasının 20 aprel 1950-ci il tarixli 102 sayılı Fərmanına əsasən Nazirlər Kabinetinin təklifi ilə qeyd edilən torpaq sahəsi ictimai maraqlar naminə hərbi bazanın tikintisi üçün müsadirə edilmişdir.

10. Hərbi bazanın tikintisindən imtina edildiyi 1950-ci ildən sonra polis idarəsi Nikolae Lupaş və digər mülkiyyətçilərə məxsus olan torpaq sahəsinin böyük hissəsini sahibliyinə keçirmişdir, lakin digər torpaqlar üzərində müvafiq işlər görüldükdən sonra digər torpaq sahələri mənzillərin inşası üçün fərdi şəxslərin istifadəsinə verilmişdir.

11. Nikolae Lupaş və digər birgə mülkiyyətçilərin torpaqlarına bitişik olan torpaq sahəsinin qaytarılması ilə əlaqədar məhkəmə icraatı üzrə Konstanta şəhər birinci instansiya məhkəməsi 05 dekabr 1994-cü il tarixli yekun qərarı ilə 102/1950 sayılı Fərmanın müsadirə baş verən zaman qüvvədə olan Rumıniya Konstitusiyasına zidd olduğunu müəyyən etmiş və torpaq sahəsinin keçmiş mülkiyyətçinin vərəsəsinə geri qaytarılmasını qərara almışdır. Konstanta şəhər birinci instansiya məhkəməsi qərara almışdır ki, birincisi,

torpaq sahəsi özgəninkiləşdirildikdən sonra hərbi bazanın tikintisindən imtina edilmiş, ikincisi isə, keçmiş mülkiyyətçi daşınmaz əmlakının özgəninkiləşdirilməsi ilə bağlı hər hansı kompensasiya almamışdır.

B. Mülkiyyətin geri qaytarılması ilə əlaqədar birinci məhkəmə icraatı (ərizə №1434/02)

12. 1998-ci ildə ərizəçilər Adrian Lupaş, Nikolae Lupaş, Ovidiu Lupaş, Verdjiniu Lupaş və Ana Teodosiu, 1959-cu ildə vəfat edən Nikolae Lupaşın uşaqları və vərəsələri cənab və xanım B-yə qarşı iddia ərizəsi ilə müraciət edərək iddia etmişlər ki, Nikolae Lupaşa məxsus olan Tudra küçəsi 30 ünvanında yerləşən 638 kv.m. torpaq sahəsini qanunsuz olaraq sahibliyinə keçirmişlər. Ərizəçilər iddia etmişlər ki, mübahisələndirilən torpaq sahəsi Buxarest apellyasiya məhkəməsinin 1937-ci ildə qəbul edilmiş qərarına əsasən Nikolae Lupaşın mülkiyyətinə verilən 249,6/360 payının hissəsidir və dövlətin bu torpaq sahəsinə heç vaxt qanuni hüquqları mövcud olmamışdır.

13. Cənab və xanım B. iddia ərizəsinin baxılan işlərin siyahısından çıxarılması barədə vəsatətlə müraciət edərək bildirmişlər ki, ərizəçilərin iddia vermək hüquqları olmamışdır ondan ötrü ki, birincisi, sözügedən torpaq sahəsi Nikolae Lupaşın vəfatından əvvəl özgəninkiləşdirilmişdir, və ikincisi, ərizəçilər rəsmi olaraq vərəsəlik üzrə mülkiyyəti qəbul etməmişlər.

14. Digər 14 ərizəçi, xüsusilə, Nikolae Kiresku, Dan Mixay Bançu, Mixay Anton Riççi, Dimitru Mirça Georgiu, Teodor Grigoriu, Minevra İonesku, Dorina Voynesku, Sorina Moarkas, Roditsa İonesku, Vanda Roskulet, Eugeniya Steflya, Elizabeta Stoyka, Diana Ruksandra Tomesku və İoanna Greçanu məhkəmə araşdırmasının predmeti olan torpaq sahəsinə hüquqlarının olduğunu iddia edərək bu iddia tələbinə qoşulmuşlar. Öz hüquqlarını təmsil etməyi isə Adrian Lupaşa həvalə etmişlər.

15. Ərizəçilər tərəfindən təqdim edilən məlumat əsasən, keçmiş mülkiyyətçilərdən birinin vərəsəsi iddia tələbinə qoşulmaqdan imtina etmiş, digər keçmiş mülkiyyətçinin isə vərəsəsi müəyyən edilməmişdir.

16. Qalats ərazi məhkəməsi 30 mart 2002-ci il tarixli qərara əsasən birinci ilk beş ərizəçilərin Nikola Lupaşın vərəsələri olduqlarını və sonuncunun Aleksandr N.Stefliyə məxsus olan torpaq sahəsinin 264/390 payının mülkiyyətçisi olduğunu sübut etdiklərini müəyyən edərək xanım və cənab B-nin iddia ərizəsini rədd etmişdir.

17. Buna baxmayaraq, Qalats ərazi məhkəməsi qərara almışdır ki, Nikolae Lupaş iddianın predmeti olan torpaq sahəsinin birgə mülkiyyətçisi olduğundan müstəsna olaraq torpaq ona məxsus deyildi. Beləliklə, iki mülkiyyətçinin razılığı alınmadığını vurğulayaraq məhkəmə, iddia tələbinə qoşulma barədə iddianı əsassız hesab etmişdir ondan ötrü ki, məhkəmə araşdırması daşınmaz əmlakın özgəninkiləşdirilməsi barədə hüquqi əqdin bağlanmasına səbəb olduğundan mülkiyyətə ayrılmamış paylara dair istifadə hüquqlarının geri qaytarılması barədə iddia tələbi bütün mülkiyyətçilərin razılığı ilə verilə bilərdi. Ərizəçilərin hazırkı daşınmaz əmlaka payları isə 342/360 təşkil edirdi.

18. İstifadə hüquqlarının geri qaytarılması barədə iddia tələbinin bütün mülkiyyətçilərin maraqlarında olduğundan, onların razılığının alınmasının zəruri olmadığını iddia edərək ərizəçilər Galats ərazi məhkəməsinin qərarından Galats apellyasiya məhkəməsinə şikayət vermişlər. Şikayət üzrə məhkəmə prosesi 05 sentyabr 2000-ci il tarixdə birinci ərizəçinin iştirakı olmadan baxılmış, və vəkili məlumatlandırmaq üçün birinci ərizəçi tərəfindən verilmiş əlavə vaxtın verilməsi barədə vəsatətə baxmayaraq qərarın qəbul edilməsi 08 sentyabr 2000-ci il tarixə təxirə salınmışdır.

19. Galats apellyasiya məhkəməsi şikayəti rədd etmişdir. Galats apellyasiya məhkəməsi qərarında qeyd etmişdir ki, Buxarest şəhər məhkəməsinin 1937-ci il tarixli qərarı ilə mülkiyyət rəsmi olaraq ayrıca hissələrə bölünməmişdir, və payların əmələ gəlməsinə baxmayaraq, sözügedən əmlak hələ də ümumi idi. Daha sonra Galats apellyasiya məhkəməsi ümumi fakt kimi qeyd etmişdir ki, mülkiyyətin ayrılmamış paylarına dair istifadə hüquqlarının geri qaytarılması barədə iddia tələbi digər mülkiyyətçilərin razılığı olmadan bir mülkiyyətçi tərəfindən verilə bilməz. Məhkəmənin gəldiyi nəticəyə əsasən, belə bir iddianın məqsədi bir tək paya olan mülkiyyət hüquqlarının müdafiəsi deyil, həmçinin, mülkiyyət hüquqlarının ümumilikdə tanınmasını və ərizəçiyə geri qaytarılmasını təmin etmək olmuşdur.

20. Ərizəçilər bu qərardan şikayət verərək iddia etmişlər ki, hazırkı işin hallarına əsasən yekdillik prinsipinin tətbiq edilməsi onların məhkəməyə maneəsiz müraciət etmək hüquqlarını pozmuşdur. Bununla bağlı ərizəçilər Rumıniya Ali Məhkəməsinə bildirmişlər ki, keçmiş birgə mülkiyyətçidən birinin vərəsəsi xəbərdar olmasına baxmayaraq məhkəmə proseslərində iştirak etməkdən imtina etmişdir, və müxtəlif ölkələrə köçdüklərindən digər vərəsələrin isə razılığını almaq mümkün olmamışdır.

21. Rumıniya Ali Məhkəməsi 24 aprel 2001-ci il tarixli qərarı ilə şikayəti rədd etmişdir. Məhkəmə qərara almışdır ki, ərizəçilər mülkiyyətin ayrılmamış paylarına dair mülkiyyət hüquqlarının geri qaytarılmasına digər mülkiyyətçilərin ziyanı və mülkiyyət hüquqlarının pozulması ilə nail ola bilməzlər.

C. Mülkiyyətin geri qaytarılması ilə bağlı ikinci məhkəmə icraat (ərizə № 35370/02)

22. 1999-cu ildə ərizəçilər Adrian Lupaş, Nikolae Lupaş, Ovidiu Lupaş, Verciniu Lupaş və Ana Teodisiu “İstria Şipmenecment” (Histria Shipmanagement) Kommersiya şirkətinə qarşı Buxarest şəhər məhkəməsinin 1937-ci il tarixli qərarının mübahisə predmeti olan torpaq sahəsinin bir hissəsi olan Turda küçəsi 30-da yerləşən 405 kv.m. torpaq sahəsinə dair mülkiyyət hüquqlarının geri qaytarılması barədə iddia tələbi vermişlər. Ərizəçilər 1999-cu il tarixdə bağlanmış müqavilənin (şirkət mübahisə predmeti olan torpaq sahəsinə üçüncü tərəfdən alması barədə) ləğv edilməsini xahiş edərək iddia etmişlər ki, üçüncü tərəfin qeyd edilən torpaq sahəsinə qanuni hüquqları olmamışdır.

23. Kommersiya şirkəti etiraz edərək iddia etmişdir ki, iddia tələbi Nikolae Lupaşın vərəsələri tərəfindən verildiyindən əsassızdır.

24. 28 fevral 2000-ci il tarixli qərara əsasən, Konstanta ərazi məhkəməsi şirkətin etirazını təmin etmiş və iddia tələbini əsassız hesab etmişdir.

25. Konstanta ərazi məhkəməsi qeyd etmişdir ki, Buxarest şəhər apellyasiya məhkəməsi tərəfindən 1937-ci il tarixdə qəbul edilmiş qərar ilə Aleksandr N.Stefleye məxsus olan torpaq sahəsindən payı bir tək Nikolae Lupaşa verməmişdir, və nəticədə, torpaq sahəsi hissələrə bölünməmişdir.

26. Torpaq sahəsindən ayrılmamış paylara dair istifadə hüququnun geri qaytarılması barədə iddia tələbinin paylara olan mülkiyyət hüquqlarının müdafiəsi deyil, o cümlədən, ümumilikdə mülkiyyət hüququnun tanınması və ərizəçiyə geri qaytarılması məqsədləri daşdığını vurğulayaraq Konstanta ərazi məhkəməsi belə nəticəyə gəlmişdir ki, bir halda ki, ərizəçilər keçmiş birgə mülkiyyətçilərin vərəsələrinin razılığını almamışlar, onlar qeyd edilən torpaq sahəsinin geri qaytarılmasını tələb edə bilməzlər.

27. Ərizəçilər bu qərardan Qalats apellyasiya məhkəməsinə şikayət vermişlər, məhkəmə isə bu şikayəti rədd etmişdir.

28. Ərizəçilər Rumıniya Ali Məhkəməsinə Qalats apellyasiya məhkəməsinin qərarından şikayət ilə müraciət etmişlər. Ərizəçilər iddia etmişlər ki, bir halda birgə mülkiyyətçilər digər mülkiyyətçilərin razılığı olmadan öz payları satmaq imkanında olmuşlar, paylarına olan mülkiyyət hüququnun müdafiəsi məqsədilə torpaq sahəsinə olan ümumi mülkiyyət hüququnun geri qaytarılmasından imtina edilməsi üçün heç bir əsas mövcud olmamışdır.

29. Nəhayət, ərizəçilər iddia etmişlər ki, işin hər bir faktiki halını nəzərə almaq zəruridir, onların fikrincə, xüsusilə də, nəzərə alınmalıdır ki, mülkiyyətləri qanunsuz olaraq dövlət mülkiyyəti hesabına keçmişdir və bütün birgə mülkiyyətçilərin vərəsələrinin müəyyən edilməsi işə baxılan zaman və keçmiş zaman üçün bəzi sosial və tarixi səbəblərə görə mümkünsüz olmasa da, çətin olmuşdur.

30. Mülkiyyətin bölünməsi barədə olan iddia tələbi Buxarest şəhər apellyasiya məhkəməsinin 16 aprel 1937-ci il tarixli qərarı nəticəsində faktiki olaraq bölgünün aparılmadığını vurğulayaraq Rumıniya Ali Məhkəməsi qərara almışdır ki, ərizəçilər mübahisə predmeti olan torpaq sahəsinə dair müstəsna mülkiyyət hüquqlarının olmasını iddia edə bilməzlər.

31. Beləliklə, yekdillik prinsipinin digər birgə mülkiyyətçilərin razılığı olmadan torpaq sahəsindən ayrılmamış paylar üzrə sahiblik və sərəncam vermək hüquqları doğuran hər hansı əqdlərin həyata keçirilməsinə mane olmasını nəzərə alaraq Rumıniya Ali Məhkəməsi 15 may 2002-ci il tarixli qərarı ilə şikayəti rədd etmişdir.

D. Mülkiyyətin geri qaytarılması ilə bağlı üçüncü məhkəmə icraat (ərizə № 1385/03)

32. 1999-cu ildə Adrian Lupaş, Nikolae Lupaş, Ovidiu Lupaş, Verciniu Lupaş və Ana Teodosiu 2 üçüncü tərəfə qarşı 16.04.1937-ci il tarixli qərarının predmeti olan torpaq sahəsinin Patriyey 30-31 ünvanında yerləşən iki 469,32 və 459 kv.m. torpaq sahələrinə mülkiyyət hüquqlarının geri qaytarılması barədə iddia ərizəsi ilə məhkəməyə müraciət etmişlər.

33. Ərizəçilər iddia etmişlər ki, Konstanta şəhər Bələdiyyəsinin 1996-cı il tarixli qərarı ilə iki torpaq sahəsinə dair üçüncü tərəflərdən birinə səhvən mülkiyyət hüquqları verilmiş, və nəticədə, o torpaq sahələrindən biri digər üçüncü tərəfə satılmışdır. Ərizəçilərin vəsatətinə əsasən iddia ərizəsi Konstanta şəhər Bələdiyyəsinə də təqdim edilmişdir.

34. Konstanta şəhər Bələdiyyəsi etiraz edərək iddia etmişdir ki, birgə mülkiyyətçilərin bəzisinin vərəsələri tərəfindən verildiyindən iddia tələbi əsassızdır.

35. Digər 14 ərizəçi, Nikolae Kiresku, Dan Mixay Bançu, Mixay Anton Riççi, Dumitru Mirça Georgiu, Teodor Qriqoriu, Minevra İonesku, Dorina Voynesku, Sorina Moarkas, Roditsa İonesku, Vanda Roskulet, Yevgeniya Steflya, Elizabeta Stoyka, Diana Ruksandra Tomesku və İona Qreçanu iddia

ərizəsinə qoşularaq iddia tələbinin predmetini təşkil edən torpaq sahəsinə olan mülkiyyət hüquqlarının olduğunu iddia etmişlər.

36. 30 oktyabr 2000-ci il tarixli Konstanta ərazi məhkəməsinin qərarı ilə ayrılmamış paylar üzrə mülkiyyətə sahiblik hüquqlarının geri qaytarılması barədə iddia tələbinin məqsədi bütün mülkiyyətə dair müstəsna hüquqlarının tanınmasının təmin edilməsi olduğundan iddia tələbi əsassız hesab edilmişdir.

37. Konstanta ərazi məhkəmə qərara almışdır ki, bir halda ki, ərizəçilər keçmiş birgə mülkiyyətçilərin razılığını ala bilməmişlər ərizəçilərin mübahisə predmeti olan torpaq sahəsinin geri qaytarılmasını tələb etmək hüquqları olmamışdır, çünki onlar bir tək öz mülkiyyətlərinə dair mülkiyyət hüquqları ilə bağlı tələb irəli sürə bilərlər.

38. Konstanta ərazi məhkəməsinin qərarından Konstanta apellyasiya məhkəməsinə şikayət verilmişdir. Məhkəmə şikayəti 18 aprel 2001-ci il tarixdə rədd etmişdir. Konstanta şəhər apellyasiya məhkəməsi Konstanta ərazi məhkəməsinin qeyd etdiyi eyni əsaslara istinad edərək bütün birgə mülkiyyətçilərin razılığı olmadan mülkiyyətə dair sahiblik hüquqlarının geri qaytarılmasının mümkün olmadığı nəticəsinə gəlmişdir.

39. Ərizəçilər Konstanta şəhər apellyasiya məhkəməsinin qərarından Rumıniya Ali Məhkəməsinə şikayət vermişlər. Onlar iddia edirdilər ki, bir halda ki birgə mülkiyyətçilər digər mülkiyyətçilərin razılığı olmadan öz paylarını satmaq imkanında olmuşlar, paylarına olan mülkiyyət hüququnun müdafiəsi məqsədilə torpaq sahəsinə olan ümumi mülkiyyət hüququnun geri qaytarılmasından imtina edilməsi üçün heç bir əsas mövcud olmamışdır. Ərizəçilər iddia edirdilər ki, torpaq sahəsinə sahiblik hüquqlarının geri qaytarılması bütün ərizəçilərin maraqlarında olduğundan bütün birgə mülkiyyətçilərin razılığının alınmasına ehtiyac yox idi.

40. Daha sonra ərizəçilər iddia edirdilər ki, işin hər bir faktiki halını nəzərə almaq zəruridir, onların fikrincə, xüsusilə nəzərə alınmalıdır ki, mülkiyyətləri qanunsuz olaraq dövlət mülkiyyəti hesabına keçmişdir və bütün birgə mülkiyyətçilərin vərəsələrinin müəyyən edilməsi işə baxılan zaman və keçmiş zaman üçün bəzi sosial və tarixi səbəblərə görə mümkünsüz olmasa da, çətin olmuşdur.

41. Nəhayət ərizəçilər iddia edirdilər ki, 06 mart 1945-ci ildən 22 dekabr 1989-cu illəri əhatə edən dövrdə dövlət tərəfindən səhvən müsadirə edilən daşınmaz əmlakın hüquqi statusu barədə N10/2001 sayılı Qanun qüvvəyə mindikdən sonra birgə mülkiyyətçilərin razılığının alınması tələbinin tətbiq edilməsi dayandırılmışdır.

42. Rumıniya Ali Məhkəməsi ilkin olaraq bildirmişdir ki, Buxarest şəhər apellyasiya məhkəməsinin 16 aprel 1937-ci il tarixli qərarı ilə torpaq sahəsi paylara bölünməmişdir. Belə olan halda Rumıniya Ali Məhkəməsi qərara almışdır ki, ərizəçilərin iddia tələbi müstəsna mülkiyyətçi kimi iddia etdikləri konkret mülkiyyətlə deyil, digər birgə mülkiyyətçilərə məxsus olan paylardan ayrılma bilməyən paylarla bağlı idi.

43. O cümlədən Rumıniya Ali Məhkəməsi iddia ərizəsinin 1999-cu ildə verildiyinə əsaslanaraq N10/2001 sayılı Qanunla bağlı arqumenti rədd etmişdir. Rumıniya Ali Məhkəməsi ərizəçilərin mülkiyyətin geri qaytarılması ilə bağlı iddialarının Rumıniya Mülki Məcəlləsinin müddəalarına əsaslandığı halda, yeni qaydanın N10/2001 sayılı Qanununda nəzərdə tutulan xüsusi prosedur kontekstində tətbiq edildiyinə diqqət yetirmişdir.

44. Beləliklə, yekdillik prinsipini tətbiq edərək Rumıniya Ali Məhkəməsinin 18 sentyabr 2002-ci il tarixli qərarı ilə şikayət rədd edilmişdir.

II. MÜVAFİQ HÜQUQ VƏ TƏCRÜBƏ

A. “Köhnə” Rumıniya Ali Məhkəməsinin presedent hüququ

45. Rumıniya qanunvericiliyində mülkiyyətdən ayrılmamış paylar üzrə mülkiyyət hüququnun geri qaytarılması barədə iddianın bütün birgə mülkiyyətçilər tərəfindən verilməsilə bağlı qaydanın tətbiqi ilə əlaqədar müddəa nəzərdə tutulmadığına baxmayaraq, “köhnə” Rumıniya Ali Məhkəməsi 24 noyabr 1972-ci ildə bir mülkiyyətçinin belə bir iddianı verə bilməməsi barədə qərar qəbul edərək aşağıdakıları qeyd etmişdir:

“Mülkiyyətdən ayrılmamış payları üzrə mülkiyyət ümumi istifadədə olduğu müddətədək mülkiyyətlə bağlı mbirgə mülkiyyətçilərin mülkiyyət hüququ qeyri-müəyyən hesab edilir, və sonuncular paylarına münasibətdə müstəsna hüquqları ilə bağlı mülkiyyət bölündükdən və bütün birgə mülkiyyətçilərin hər birinin payına müstəsna hüquq verildikdən sonra iddia qaldıra bilirlər. Beləliklə, [müəyyən] bir birgə mülkiyyətçi mülkiyyət bəğlünməmişdən əvvəl ayrılmamış paylar üzrə mülkiyyət hüququnun geri qaytarılması tələbi irəli sürə bilməz, çünki mülkiyyət hüququ geri qaytarılması barədə iddia mülkiyyətin bəğlünməsindən sonra əldə edə biləcəyi müstəsna və konkret hüquqların olmasını tələb edir.”

B. Rumıniya Ali Məhkəməsinin presedent hüququ

46. “Köhnə” Rumıniya Ali Məhkəməsinin presedent hüququ, Rumıniya Ali Məhkəməsinin 29 sentyabr 2000-ci il tarixli qərarı kimi bir neçə istisnalar

olmaqla, məhkəmələr tərəfindən tətbiq edilirdi. Yekdillik prinsipini qısaca təkrarlayaraq Rumıniya Ali Məhkəməsi müəyyən etmişdir:

“...Hazırkı işdə və ümumilikdə 06 mart 1945-ci ildən 22 dekabr 1989-cu ilədək özgeninkiləşdirilmiş mülkiyyətə sahiblik hüquqlarının geri qaytarılması ilə bağlı işlərdə, belə bir mülkiyyətin və mülkiyyətin səhvən alınmasını iddia edən şəxslərin statusu adi işlərdən əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir.

Keçmiş mülkiyyətçilər və ya onların vərəsələri mülkiyyətin geri qaytarılmasını tələb etməmişdən əvvəl onun bölünməsi ilə bağlı müraciət edə bilməzlər. Bu onunla bağlıdır ki, mülkiyyətin səhvən alınması və dövlətin ona qanuni hüquqlarının olmaması müəyyən edilmədiyində yuxarıda qeyd edilən şəxslərin mülkiyyət hüquqları yoxdur.

Belə *sui generis* işlərdə, mülkiyyətin geri qaytarılması barədə iddialar mürekkəb olur və standart modelin hüdudlarından kənara çıxır: bir və ya bir neçə birgə mülkiyyətçilər (hamısı mütləq deyil)... dövlətin mülkiyyətə qanuni hüquqlarının olmaması barədə... və, beləliklə də, səhvən alınmış mülkiyyətin mülkiyyətçiyə və ya onun vərəsələrinə məxsus oldunması üçün... məhkəməyə qərar qəbul edilməsi üçün müraciət edə bilər. Sonradan isə onlar mülkiyyətin bölünməsi ilə bağlı müraciət edə bilərlər.”

HÜQUQİ MƏSƏLƏLƏR

I. Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin iddia edilən pozuntusu

47. Ərizəçilər iddia etmişlər ki, birgə mülkiyyətin geri qaytarılması ilə bağlı yekdillik prinsipinin tətbiq edilməsi nəticəsində iddia tələblərinin rədd edilməsi onların Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndində nəzərdə tutulan ədalətli məhkəmə araşdırılması hüquqlarını pozmuşdur. Hazırkı işə aid olan hissədə aşağıdakılar deyilir:

“Hər kəs, onun mülki hüquq və vəzifələri müəyyən edilərkən... məhkəmə vasitəsilə...işin ədalətli... araşdırılması hüququna malikdir...”

A. Qəbuledilənlik

48. Rumıniya Hökuməti bildirmişdir ki, ərizəçilər mülkiyyət hüquqlarının müdafiəsi, xüsusilə paylarına münasibətdə mülkiyyət hüquqlarının geri qaytarılması ilə bağlı digər iddia tələbi ilə məhkəməyə müraciət etmək imkanında olmuşlar. Bununla bağlı Rumıniya Hökuməti 03 fevral 2005-ci il tarixli qərara istinad etmişdir (bu qərara əsasən Rumıniya Ali Məhkəməsi 1945-ci ildə ekspropriasiya olunmuş bir neçə şəxsin və Buxarest şəhər Universitetinin Hüquq fakültəsinin birgə mülkiyyətində olan daşınmaz əmlaka münasibətdə mülkiyyət hüquqlarının geri qaytarılması ilə bağlı iddia tələbini

qismən təmin etmişdir). Rumıniya Ali Məhkəməsi hüquq fakültəsinin tələb etdiyi payların geri qaytarılmasını qərara alaraq digər mülkiyyətçilərin vərəsələrinə münasibətdə ekspropriasiyanın qanuni əsasla aparıldığından iddianı sonuncuların tələbləri hissəsində rədd etmişdir

49. Ərizəçilər daxili qanunvericilikdə hüquqi müdafiə vasitələrinin mövcud olmamasından şikayət etmişlər. Onlar vurğulamışdılar ki, Rumıniya Ali Məhkəməsi tərəfindən 03 fevral 2005-ci ildə qəbul edilmiş qərar üzrə işin halları ərizəçilərin işindən əhəmiyyətli dərəcədə fərqli olmuşdur. Bununla bağlı onlar qeyd etmişlər ki, Rumıniya Hökumətinin əsaslandığı mülkiyyət hüququnun geri qaytarılması ilə bağlı iddia keçmiş birgə mülkiyyətçilərin vərəsələri ilə birlikdə Buxarest şəhər Universitetinin Hüquq fakültəsi tərəfindən verilmişdir. Bundan əlavə onların fikrincə, iddianın hüquq fakültəsinə aid olan paylar hissəsində təmin edilməsi faktı iddianın yalnız hüquq fakültəsi və ya keçmiş birgə mülkiyyətçilərin vərəsələri tərəfindən veriləcəyi təqdirdə milli məhkəmələr tərəfindən mahiyyəti üzrə baxılacağı nəticəsinə gəlmək üçün yetərli olmamışdır.

50. Avropa Məhkəməsi hesab edir ki, ərizəçilərin öz paylarını müdafiə etmək üçün imkanlarının olması ilə bağlı dəlilinin daxili hüquqi müdafiə vasitələrinin tükənmədiyinə dair etiraz üçün əsasdır.

51. Bundan başqa Avropa Məhkəməsi qeyd etmişdir ki, ərizəçilərin işi Rumıniya Ali Məhkəməsinin 03 fevral 2005-ci ildə qəbul etdiyi qərar üzrə işdən əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir. Sonuncu işdə mülkiyyətin geri qaytarılması barədə iddia Buxarest şəhər Universitetinin Hüquq fakültəsi və keçmiş birgə mülkiyyətçilərin digər vərəsələri tərəfindən verilmişdir. Beləliklə, Rumıniya Ali Məhkəməsi bu tələbə mahiyyəti üzrə baxmışdır. Ərizəçilərin işində isə məhz vərəsələr arasında razılığın olmaması mülkiyyət hüququnun geri qaytarılması barədə iddianın rədd edilməsinə gətirib çıxarmışdır.

52. Bununla əlaqəli Avropa Məhkəməsi belə bir nəticəyə gəlmişdir ki, yuxarıda qeyd edilən qərar üzrə Rumıniya Ali Məhkəməsinin gəldiyi nəticə hazırkı işə mutatis mutandis tətbiq edilə bilməzdi.

53. Hər bir halda, Avropa Məhkəməsi qeyd etmişdir ki, Rumıniya Hökuməti məhkəmənin təcrübəsindən mülkiyyətin bəzi paylarına aid mülkiyyət hüququnun geri qaytarılması barədə iddianın səmərəli olmasını sübut edən digər misallar gətirməmişdir.

54. Beləliklə, Rumıniya Hökumətinin hazırkı etirazı rədd edilməlidir.

55. Avropa Məhkəməsi qeyd etmişdir ki, şikayət Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndinin mənası çərçivəsində açıq-aşkar əsassız deyildir.

Məhkəmə, həmçinin qeyd edir ki, hər hansı digər əsaslarla da qəbul edilməz deyildir. Ona görə də, şikayət qəbul edilən elan edilməlidir.

B. İşin mahiyyəti

56. Rumıniya Hökuməti iddia etmişdir ki, hüquqşünasların əksəriyyətinin fikrincə və milli məhkəmələrin presedent hüququna əsasən ayrılmamış paylar üzrə mülkiyyət hüququnun geri qaytarılması barədə iddia mülkiyyətin verilməsi ilə nəticələnən hüquqi əqd hesab edilir, və mülkiyyətin müdafiəsi barədə əqdlərə baxmayaraq nəticədə, belə bir iddianın verilməsi məqsədilə bütün birgə mülkiyyətçilərin razılığı mütləq lazımdır.

57. Rumıniya Hökuməti yekdillik prinsipinin məhkəməyə müraciət etmək hüququna müdaxilə ilə nəticələnə biləcək məhkəmə şərhini olduğunu qəbul etmişlər. Buna baxmayaraq, Rumıniya Hökuməti bu prinsipin qanuni məqsəd qüddüyünü və istifadə olunan vasitələrlə qüdülmən məqsəd arasında ağlabatan mütənasibliyin olduğunu iddia etmişdir.

58. Rumıniya Hökuməti yuxarıda qeyd edilən prinsipin mülkiyyətin geri qaytarılması barədə məhkəmə icraatında iştirak etməyən birgə mülkiyyətçilərin vərəsələrinin hüquqlarının müdafiəsi üçün nəzərdə tutulduğunu iddia etmişdir. Rumıniya Hökuməti bildirmişdir ki, bu cür iddialar uğurlu olduğu halda bütün mülkiyyətə dair ərizəçilərə mülkiyyət hüquqlarının verilməsi anlamı daşıyacaqdır, bu isə digər mülkiyyətçilərin ziyanına olacaqdır. Digər tərəfdən isə, bu cür iddialar rədd edildiyi halda, bunun nəticəsi, bir neçəsi məhkəmə icraatında iştirak etməmiş olsa belə, *judicata* prinsipinə əsasən bütün birgə mülkiyyətçilərə toxunacaqdır.

59. Nəhayət, Rumıniya Hökuməti iddia etmişdir ki, ərizəçilərin bütün birgə mülkiyyətçilərin razılığını aldıkları təqdirdə yeni iddialar vermək imkanlarının olmasını nəzərə alaraq, ədalət mühakiməsinə mane olma müstəsna olaraq müvəqqəti olmuşdur.

60. Ərizəçilər yekdillik prinsipinin milli məhkəmələr tərəfindən qəbul edilmiş qərarların əksəriyyətində tətbiq edildiyini qəbul etmişlər, lakin onlar bu prinsipinin qanuniliyi mübahisələndirmişlər. Onlar iddia etmişlər ki, bir birgə mülkiyyətçinin vərəsəsinin iddiaya qoşulmaqdan imtina etdiyi və digər birgə mülkiyyətçinin vərəsəsinin müəyyən edilməsi mümkün olmadığı işləri üzrə yekdillik prinsipinin tətbiq edilməsi vərəsəlik hüquqlarının müdafiə etmək üçün hər hansı bir vasitələrdən istifadə etməkdən məhrum etmişdir. Müvafiq olaraq onlar iddia etmişlər ki, mülkiyyət hüququnun geri qaytarılması barədə iddia birgə mülkiyyətçilərin hüquqlarının müdafiəsi ilə nəticələnən, və mülkiyyət üçüncü şəxs tərəfindən qanunsuz olaraq zəbt edildiyi halda bütün

birgə mülkiyyətçilərin hüquqlarını müdafiə etmək üçün reqress hüquqlarının olduğu hüquqi əqd hesab edilməlidir.

61. Daha sonra ərizəçilər, 29 sentyabr 2000-ci il tarixli qərarla birgə Rumıniya Ali Məhkəməsinin digər işlərdəki yanaşmasının kommunist rejimi dövründə dövlət tərəfindən müsadirə edilmiş mülkiyyətlə bağlı yekdillik prinsipinin tətbiq edilməsi üçün tələb edilmədiyini nəzərə çatdırmışlar.

62. Avropa Məhkəməsi, ilk öncə, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin hər kəsin onun mülki hüquq və vəzifələri ilə bağlı hər hansı bir iddianın məhkəmədə baxılması hüququna təminat verdiyini xatırlatmışdır (bax *Golder v. the United Kingdom*, 21 fevral 1975, § 36).

63. Avropa Məhkəməsi bildirmişdir ki, məhkəməyə çatımlılıq hüququ mütləq deyil və dolayı şəkildə yol verilən məhdudiyətlərə məruz qala bilər: bu məhdudiyətlər prezumpsiya çərçivəsində tətbiq edilə bilər, çünki məhkəməyə çatımlılıq hüququnun təbiəti dövlət tərəfindən nəzarət edilməsini tələb edir. Buna baxmayaraq, tətbiq olunan məhdudiyətlər fərdin məhkəməyə çatım imkanını sözügedən hüququn mahiyyətinə xələl gətirə biləcək dərəcədə azaltmamalı və məhdudlaşdırmamalıdır. Bundan başqa, məhdudiyət “legitim məqsəd” daşımır və “tətbiq edilən vasitələrlə qarşıya qoyulan məqsəd arasında ağlabatan mütənasiblik əlaqəsi yoxdursa, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi ilə uyğunluq təşkil etməyəcəkdir (bax, *F.E. v. France*, 30 October 1998, § 44, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VIII, and *Yagtzilar and Others v. Greece*, no. 41727/98, § 23, ECHR 2001-XII).

64. Nəhayət, Avropa Məhkəməsi xatırlatmışdır ki, məhkəməyə çatımlılıq hüququ məhdudlaşdırıldığı halda hüququn məzmununa təsir edib-etmədiyini və xüsusilə onun legitim məqsəd daşıyıb-daşmadığını və ya tətbiq edilən vasitələrlə qarşıya qoyulan məqsəd arasında ağlabatan mütənasiblik əlaqəsinin olub-olmadığını araşdırır (bax *Bulena v. the Czech Republic*, no. 57567/00, § 28, 20 April 2004). Bu baxımdan Avropa Məhkəməsinin hazırkı işdə araşdırmalı olduğu məsələ tətbiq edilən qanunvericiliyin in abstracto nəzərdən keçirilməsi deyil, ərizəçilərin işində tətbiq edilmiş qaydanın Konvensiyanın pozuntusunu təşkil edib-etməməsini yoxlamaqdır (bax *Kaufmann v. Italy*, no. 14021/02, § 33, 19 May 2005).

65. Hazırkı işdə Avropa Məhkəməsi vurğulamışdır ki, geri qaytarılmasını tələb etdikləri torpaq sahəsinin ərizəçilərin qanuni hüquqi vərəsələrinə məxsus olduğundan verilmiş iddia ərizələrinin Konvensiyanın 6-cı maddəsinin mülki-hüquq aspekti hüdudlarına aid olması mübahisələndirmirdi.

66. Avropa Məhkəməsi daha sonra qeyd etmişdir ki, yekdillik prinsipi baxımından iki keçmiş birgə mülkiyyətçinin vərəsələrinin razılığı olmadan iddia ərizələri verildiyindən ölkədaxili məhkəmələr ərizələri qeyri-məğbul hesab etmişlər.

67. Buna görə də, Avropa Məhkəməsi ölkədaxili məhkəmələr tərəfindən hazırkı işdə tətbiq edilən yekdillik prinsipinin Avropa Məhkəməsinin presedent-hüququnun mənası baxımından anlaşılan, əlçatan və öngörülə bilən olub-olmadığını, ərizəçilərin məhkəməyə çatımlılıq hüququna qoyulmuş məhdudluğun qanuni məqsəd daşıyıb-daşmadığını və qarşıya qoyulan məqsədə mütənasib olub-olmamasını müəyyən etməlidir.

68. Avropa Məhkəməsi ilk öncə qeyd etmişdir ki, yuxarıda qeyd edilən prinsip heç bir xüsusi prosesual müddəadan irəli gəlməyən məhkəmə şərhidir, lakin mülkiyyət hüququnun geri qaytarılması barədə iddianın konkret xüsusiyyətlərinə söykənir.

69. Məhkəmə prinsipinin bütün ölkədaxili məhkəmələri tərəfindən tətbiq edilməsi faktını nəzərə alaraq, Avropa Məhkəməsi bu prinsipi anlaşılan və əlçatan, və hazırkı iş üzrə öngörülə bilən olmasını qəbul edə bilər. Avropa Məhkəməsi, o cümlədən, qanuni məqsəd daşdığını, xüsusilə də, mülkiyyətin bütün keçmiş birgə mülkiyyətçilərin hüquqlarının müdafiəsi məqsədi daşdığını da qəbul edə bilər.

70. Bundan sonra ümumi mülkiyyətdən olan paylarının geri qaytarılması üçün bütün vərəsələrin hüquqlarının müdafiəsi üçün qanuni məqsədlə ərizəçilərin məhkəməyə müraciət etmək hüququ arasında ədalətli tarazlığı pozaraq keçmiş birgə mülkiyyətçilərin vərəsələrinin razılığını tələb etməklə məhkəmələr tərəfindən ərizəçilərin üzərinə qeyri-mütənasib yük qoyulub-qoyulmamasını müəyyən etmək qalır.

71. Bununla bağlı Avropa Məhkəməsi qeyd etmişdir ki, tərəflərin fikir ayrılıqları mülkiyyətin geri qaytarılması barədə iddianın verilməsi üçün bütün birgə mülkiyyətçilərin razılığının alınmasına ehtiyacın olub-olmamasından ibarət idi. Ərizəçilər iddia etmişlər ki, bu cür iddia bütün birgə mülkiyyətçilər üçün əlçatan və onların xeyrinə xidmət edən mülkiyyətin müdafiəsi üçün hüquqi əqd kimi qiymətləndirilməlidir. Rumıniya Hökuməti iddia etmişdir ki, milli qanunvericiliyə əsasən bu cür iddiaların yekununa aid ciddi nəticələri nəzərə alaraq, bütün birgə mülkiyyətçilərin razılığının alınması mülkiyyətin müsadirə edilməsi ilə nəticələnən hər hansı bir əqdə münasibətdə olduğu kimi zəruri idi.

72. Avropa Məhkəməsi ölkədaxili mülki hüquq sahəsində nəzəriyyə və təcrübəyə aid məsələ olduğundan bu mübahisənin araşdırılmasını vacib hesab etməmişdir.

73. Yekdillik prinsipinin məhkəmələr tərəfindən ərizəçilərin iddialarına mahiyyəti üzrə baxılmasına mane olduğunu qeyd etmək kifayətdir. İşin xüsusi hallarını, xüsusilə mülkiyyətin özgəninkiləşdirildiyi tarixi, və keçmiş birgə mülkiyyətçilərdən birinin vərəsəsini müəyyən etmək üçün çəkilən sonrakı çətinlikləri, eləcə də, digər birgə mülkiyyətçinin vərəsəsinin iddiaya qoşulmaqdan imtina etməsini nəzərə alaraq, bu prinsip ümumi mülkiyyət üzərində sahiblik hüquqlarının geri qaytarılması cəhdləri üçün qeyri-müəyyən maneə təşkil edirdi.

74. Mülkiyyətin geri qaytarılması barədə ikinci iddiaya gəldikdə isə, o, hamının razılığı ilə Nikolae Lupaşın vərəsələri tərəfindən verilmişdir. Buna baxmayaraq, keçmiş birgə mülkiyyətçilərin bütün vərəsələrin razılığının alınmasının qeyri-mümkün olduğunu görərək, Avropa Məhkəməsi hesab etmişdir ki, digər 14 ərizəçi tərəfindən hər hansı müdaxilə iddianın nəticəsinə təsir etməyəcəkdir.

75. Buna görə də, Konvensiyanın və onun Protokollarının bütün müddələrinin nəzəri və xəyali deyil, praktik və səmərəli olan hüquqlara təminat vermək şəklində şərh edilməsini xatırladaraq, Avropa Məhkəməsi ərizəçilər tərəfindən verilmiş iddianın rədd edilməsilə onların məhkəməyə müraciət hüququna müvəqqəti olan məhdudiyyətin tətbiq edilməsi barədə Rumıniya Hökumətinin arqumenti ilə razılaşa bilməz. Bununla bağlı Avropa Məhkəməsi həmçinin qeyd etmişdir ki, Rumıniya Ali Məhkəməsinin 03 fevral 2005-ci il tarixli Qərarı xaric olmaqla, Rumıniya Hökuməti ərizəçilərin öz mülkiyyət hüquqlarını müdafiə etmək üçün istifadə edə biləcəkləri heç bir hüquqi vasitə göstərə bilməmişlər. Nəhayət, Avropa Məhkəməsi qeyd etmişdir ki, yekdillik prinsipindən konkret imtina edən Rumıniya Mülki Məcəlləsinə dəyişikliklərin edilməsi barədə qanun layihəsi Rumıniya Parlamentinin müzakirəsinə çıxarılmışdır.

76. Yuxarıda qeyd edilən mülahizələrə əsasən Avropa Məhkəməsi belə bir nəticəyə gəlmişdir ki, yekdillik prinsipinin tətbiqi ərizəçilərin üzərinə qeyri-mütənasib yek qoymuş və mübahisə predmeti olan torpaq sahəsinin geri qaytarılması barədə məhkəmə iddiasının baxılması üçün anlaşılan və praktik imkandan məhrum etməklə onların ədalət mühakiməsinə çatım hüquqlarının mahiyyətinə əhəmiyyətli dərəcədə ziyan vurmuşlar.

77. Beləliklə də, hazırkı işdə Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin pozuntusu baş vermişdir.

II. 1 SAYLI PROTOKOLUN 1-Cİ MADDƏSİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

78. Ərizəçilər hesab edirdilər ki, iddialarının rədd edilməsilə onların vərəsəlik hüquqlarından istifadə edilməsinə müdaxilə baş vermişdir. Onlar iddia edirdilər ki, ekspropriasiya barədə № 102/1950 sayılı Fərmanın Rumıniya Konstitusiyasına zidd olması barədə Qanuni qüvvəyə minmiş qərara əsasən ərizəçilərin mübahisələndirilən torpaq sahəsinin geri qaytarılması ilə bağlı “qanuni əsaslandırılmış gözləntiləri” var idi. Müvafiq olaraq onlar Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsi ilə təminat verilən mülkiyyətdən maneəsiz istifadə hüquqlarının pozulduğunu qeyd etmişlər. Bu maddədə aşağıdakılar deyilir:

“Hər bir fiziki və hüquqi şəxs öz mülkiyyətindən maneəsiz istifadə hüququna malikdir. Heç kəs, cəmiyyətin maraqları naminə və qanunla və beynəlxalq hüququn ümumi prinsipləri ilə nəzərdə tutulmuş şərtlər istisna olmaqla, öz mülkiyyətindən məhrum edilə bilməz.

Yuxarıdakı müddəalar dövlətin, ümumi maraqlara müvafiq olaraq, mülkiyyətdən istifadəyə nəzarəti həyata keçirmək üçün yaxud vergilərin və ya digər rüsum və ya cərimələrin ödənilməsinə təmin etmək üçün zəruri hesab etdiyi qanunları yerinə yetirmək hüququnu məhdudlaşdırmır.”

79. Rumıniya Hökuməti iddia edirdi ki, torpaq sahəsinin geri qaytarılması məqsədilə mülkiyyət hüquqlarından istifadə etmək üçün Avropa Məhkəməsinin təşəkkül tapmış presedent hüququna əsasən ərizəçilərin nə “mülkiyyəti”, nə də ki, “gözlənti hüquqları” var idi, çünki onlara 1950-ci ildə məxsus olan torpaq sahəsi mülkiyyətləri deyildi və nəticədə onlar mülkiyyətin geri qaytarılması barədə qərarın çıxarılmasına nail ola bilməmişlər.

80. 05 dekabr 1994-cü il tarixli qərarla bağlı Rumıniya Hökuməti israr edirdi ki, bu qərar 1950-ci ildə ekspropriasiya edilmiş ikinci torpaq sahəsinə aid idi. İki torpaq sahəsinin bir birindən əhəmiyyətli dərəcədə fərqləndiyini vurğulayaraq Rumıniya Hökuməti hesab etmişdir ki, yuxarıda qeyd edilən qərarla məhkəmənin gəldiyi nəticə ərizəçilərin işinə *mutatis mutandis* tətbiq edilə bilməzdi.

81. Rumıniya Hökuməti hər bir halda qeyd etmişdir ki, milli məhkəmə tərəfindən qəbul edilmiş qərar bir tək bu mübahisənin tərəflərinə münasibətdə qanuni qüvvəyə minmişdir. Onlar qeyd etmişlər ki, Rumıniya hüququnda yalnız Rumıniya Konstitusiyaya Məhkəməsinin qərarları *erga omnes* mütləq hesab edilirlər. Rumıniya Konstitusiyaya Məhkəməsi qüvvədə olan qanunların

1991-ci il tarixli Rumıniya Konstitusiyasına uyğunluğuna nəzarət edir. 1991-ci il tarixli Rumıniya Konstitusiyasının qəbulundan öncə qüvvədə olan konstitusiya normalarının 1991-ci ildən əvvəl qüvvəyə minmiş qanunvericiliyin müddəalarına uyğunluğunun yoxlanılması qərarları yalnız *inter partes* mütləq olan ümumi yurisdiksiyaya malik məhkəmələrin səlahiyyətində olmuşdur.

82. Ərizəçilər iddia etmişlər ki, 05 dekabr 1994-cü il tarixli Qərarla № 102/1950 sayılı Fərmanın Rumıniya Konstitusiyasına uyğun olmamasının müəyyən edilməsi bu aktla ekspropriasiya edilmiş mülkiyyətə təsir etmişdir. Onlar o cümlədən hesab etmişlər ki, tələb etdikləri torpaq sahələrinə olan hüquqlarını heç vaxt itirməmişlər, və iddia etmişlər ki, onların iddialarının rədd edilməsi ekspropriasiyaya bərabər olmuşdur.

83. Avropa Məhkəməsi hər şeydən əvvəl xatırlatmışdır ki, şikayəti yalnız Razılığa gələn Yüksək Tərəfə münasibətdə Konvensiyanın qüvvəyə minməsindən sonra baş verən hadisələrə aid olan dərəcədə araşdırıla bilər. Hazırkı halda mübahisələndirilən torpaq sahəsi 1950-ci ildə ekspropriasiya olmuşdur, yəni Konvensiyanın Rumıniyaya münasibətdə qüvvəyə mindiyi 20 iyun 1994-cü ildən əvvəl. Buna görə də, Avropa Məhkəməsi mübahisələndirilən torpaq sahəsinin ekspropriasiya səbəblərini *ratione temporis* araşdırmaq səlahiyyəti yoxdur.

84. Bu səbəbdən də, ərizəçilər Konvensiyanın 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsinin pozuntusundan yalnız o halda şikayət edə bilərlər ki, mübahisəli icraat mülkiyyətçiləri olduqları "mülkiyyətlərinə" bu müddəanın mənası çərçivəsində təsir etsin. "Mülkiyyət" anlayışı həm "mövcud olan mülkiyyətə", eləcə də, ən azından səmərəli mülkiyyət hüquqlarının əldə edilməsində "qanuni əsaslı gözləntiləri" olacağı iddiaya aid ola bilər.

85. Hazırkı işdə Avropa Məhkəməsi müəyyən etmişdir ki, heç bir milli məhkəmə və ya inzibati orqan ərizəçilərin mübahisəli torpaq sahələrinin geri qaytarılması hüquqlarını tanımamışdır.

86. Bu səbəbdən də, Avropa Məhkəməsinin işi ən azından mübahisəli torpaq sahəsinə münasibətdə mülkiyyət hüquqlarının tanınmasını "qanuni əsaslarla gözləyə" bilmələrinin mümkün olub-olmadığını müəyyən etməkdir.

87. Hazırkı işdə Avropa Məhkəməsi qeyd etmişdir ki, ərizəçilərin tələb edə biləcəkləri mülkiyyətin geri qaytarılması əvvəldən şərti tələb idi, eləcə də, torpaqların qaytarılmasına nail olmaq üçün hüquqi şəraitin uyğunluq məsələsi

mülkiyyətin geri qaytarılması barədə iddia üzrə araşdırma zamanı öz həllini tapmalıdır.

88. Ərizəçilərin tələb etdikləri torpaq sahələrinə bitişik olan mülkiyyətin qaytarılması barədə iddia tələbi üzrə qərar qəbul etmiş Konstanta ərazi məhkəməsi keçmiş birgə mülkiyyətçilərin vərəsələrinin tələbini o əsasla təmin etmişdir ki, ekspropriasiya barədə 20 aprel 1950-ci il tarixli 102 sayılı Fərman o zaman qüvvədə olan Rumıniya Konstitusiyasının müddəalarını pozmuşdur.

89. Bundan əlavə, Rumıniya Hökuməti kimi, Avropa Məhkəməsi də qeyd etmişdir ki, milli qanunvericiliyə əsasən Konstanta ərazi məhkəməsinin qərarı mübahisə üzrə tərəflərə münasibətdə qanuni qüvvəsini almışdır. Beləliklə, Avropa Məhkəməsi hesab etmişdir ki, yuxarıda qeyd edilən qərar ərizəçilərə keçmiş birgə mülkiyyətçilərə məxsus olan torpaqların geri qaytarılması hüququ verməmişdir.

90. Nəticədə, 05 dekabr 1994-cü il tarixli Qərar Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsi ilə müdafiə olunan “aktiv” kimi hesab edilə bilən mülkiyyət maraqlarının yaranması üçün yetərli deyil.

91. Yuxarıda qeyd edilənləri nəzərə alaraq Avropa Məhkəməsi belə bir nəticəyə gəlmişdir ki, Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsinə əsasən təqdim edilmiş şikayət Konvensiyanın müddəaları ilə *ratio materiae* uyğunsuzdur və Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3 və 4-cü bəndlərinə əsasən rədd edilməlidir.

III. KONVENSIYANIN İDDİA EDİLƏN DİGƏR POZUNTULARI

92. № 1434/02 şikayət üzrə ərizəçilər, Konvensiyanın 6-cı maddəsinə əsaslanaraq iddia etmişlər ki, Galats şəhər apellyasiya məhkəməsinin birinci ərizəçinin vəkili təyin edilməsi məqsədilə qərarın qəbul edilməsinin ən az 3 gün təxirə salınması barədə vəsatətinin təmin edilməməsi ədalətli məhkəmə araşdırılması təminatlarının pozuntusunu təşkil edir.

93. Avropa Məhkəməsi qeyd etmişdir ki, bu cür vəsatətin verilməsi üçün heç bir əsas təqdim etməmişlər.

94. Avropa Məhkəməsi, şikayətin bu hissəsinin, ədalətli məhkəmə araşdırılması hüququnun pozuntusu müəyyən etdiyindən, ayrıca araşdırılmasını zəruri hesab etmir.

IV. KONVENSIYANIN 41-Cİ MADDƏSİNİN TƏTBİQİ

95. Konvensiyanın 41-ci maddəsində deyilir:

"Məhkəmə Konvensiya və onun Protokollarının pozulduğunu, lakin Yüksək Müqavilə Tərəfinin daxili hüququnun yalnız bu pozuntunun nəticələrinin qismən aradan qaldırılmasına imkan verdiyini müəyyən edərsə, zəruri halda zərərçəkən tərəfə ədalətli təzminat təyin edir".

A. Zıyan

96. Ərizəçilər torpaq sahələrinin qiymətini təşkil edən 580.000 avro məbləğinin təyin edilməsini tələb etmişlər. Onlar, o cümlədən, tələb edirdilər ki, iddialarının baxılmasının rədd edilməsi nəticəsində çəkilmiş əzaba görə hər birinə 4.800 avro məbləğində mənəvi ziyan təyin edilsin.

98. Rumıniya Hökuməti bu tələb etiraz etmişdir. Hökumət qeyd etmişdir ki, heç bir məhkəmə və ya inzibati orqan ərizəçilərin mübahisəli torpaq sahələrinin geri qaytarılması hüquqlarını tanınmamışlar.

99. Mənəvi ziyanın kompensasiya edilməsi ilə bağlı Rumıniya Hökuməti hesab etmişdir ki, məbləğ şişirdilmişdir və iddia edilən ziyanla ərizəçilərin ədalətli məhkəmə araşdırılması hüquqları arasında əlaqənin olması müəyyən edilməmişdir.

100. Avropa Məhkəməsi hesab etmişdir ki, hazırkı işlə bağlı kompensasiyanın təyin edilməsinin yeganə əsası Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin tələblərinin pozuntusu ilə ərizəçilərin ədalətli məhkəmə araşdırılması hüququnun təmin edilməməsi faktıdır.

101. İddia edilən maddi ziyanla bağlı Avropa Məhkəməsi, Konvensiyanın pozuntusu olmadığı halda, mülkiyyətin geri qaytarılması barədə ərizəçilərin iddia tələblərinin nəticələri ilə bağlı heç bir ehtimal edə bilməz.

102. Mənəvi ziyana gəldikdə isə Avropa Məhkəməsi hesab etmişdir ki, ərizəçilər mülkiyyətlərinin geri qaytarılması barədə iddia tələblərinin rədd edilməsi nəticəsində keçirdikləri məyusluq hissini yaşamışlar.

103. Ədalət prinsipini rəhbər tutaraq Avropa Məhkəməsi hesab etmişdir ki, mənəvi ziyanla bağlı hər bir ərizəçiyə 1.000 avro məbləği təyin edilməlidir.

B. Məhkəmə xərcləri və digər məsrəflər

104. Ərizəçilər, həmçinin milli məhkəmələrdə çəkilmiş xərclər və digər məsrəflər üçün 17.086 avro və Məhkəmədə çəkdiqləri xərclərə görə 1.650 avro tələb etmişlər.

105. Yuxarıda qeyd edilən xərclərin çəkilməsi ilə bağlı ərizəçilər müvafiq qəbzlər təqdim etmişlər. Onlar öz tələblərini aşağıdakı kimi detallı izah etmişlər:

- (a) Cavabdeh tərəfindən ödənilmiş 78.879.800 rumıniya leyi məbləğində dövlət rüsumu və məhkəmə xərcləri və məsrəflər;
- (b) Milli məhkəmələrdə 10.366 avro məbləğində yola çəkilmiş xərclər;
- (c) Mübahisə predmeti olan torpaq sahələri üzrə keçirilmiş məhkəmə texniki ekspertizasına görə 24.760.000 rumıniya leyi məbləği;
- (d) Milli məhkəmələrdə iştirak edən vəkillərə çəkilmiş 54.600.000 rumıniya leyi və 2.000 ABŞ dolları məbləğində xərc;
- (e) Avropa Məhkəməsində iştirak edən vəkile çəkilmiş 38.100.000 rumıniya leyi məbləğində xərc.

106. Rumıniya Hökuməti iddia etmişdir ki, Avropa Məhkəməsinə təqdim eidlməyən iki texniki ekspertizanın nəticələri ilə bağlı tələb edilən məbləğin təyin edilməsinə etiraz etmişlər.

107. Digər xərclərlə bağlı isə Rumıniya Hökumətinin heç bir etirazı olmamışdır.

108. Məhkəmə təcrübəsinə əsasən ərizəçiyə yalnız o halda çəkilən xərclərin və məsrəflərin əvəzi ödənilə bilər ki, həmin xərc və məsrəflərin həqiqətən, zəruri olaraq və ağlabatan kəmiyyətdə çəkilmiş olması göstərsin.

109. Hazırkı işdə iş materiallarını və yuxarıdakı meyarı nəzərə alaraq, Məhkəmə bu başlıq altında bütün xərclər üçün 6.000 avro məbləğini təyin etməyi ağlabatan hesab edir.

C. Qərarın icrasının gecikdirilməsinə görə faiz

110. Məhkəmə məqsədəuyğun hesab edir ki, icranın gecikdirilməsinə görə faiz Avropa Mərkəzi Bankındakı kredit faizinin yuxarı həddinə əsaslanmalı və onun üzərinə daha üç faiz əlavə olunmalıdır.

BU ƏSASLARA GÖRƏ MƏHKƏMƏ YEKDİLLİKLƏ:

1. Şikayətlərin baxılmasının bir icraata birləşdirilməsi qərarını alır
2. Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi altındakı şikayətinin ədalətli məhkəmə araşdırılması hüququ hissəsini qəbuledilən, şikayətin qalan hissəsini isə qəbuledilməz *elan edir*;
3. *Qərara alır ki*, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi pozulmuşdur;
4. *Qərara alır ki*,
 - (a) Cavabdeh Dövlət Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndinə uyğun olaraq qərar qüvvəyə mindiyi gündən etibarən üç ay müddətində ərizəçiyə aşağıdakı məbləğləri ödəməlidir:
 - (i) Hər bir ərizəçiyə 1.000 avro (min avro);
 - (ii) xərc və məsrəflər üçün, tətbiq ediləcək bütün vergi məbləği əlavə olunmaqla, 6.000 avro (altı min avro);
 - (b) yuxarıda qeyd olunan üç aylıq müddət bitdikdən sonra qərarın icrasınadək gecikdirilmə müddəti ərzində yuxarıda göstərilən məbləğin üzərinə Avropa Mərkəzi Bankındakı kredit faizinin yuxarı həddi ilə hesablanmış faiz və onun üzərinə daha üç faiz gəlməlidir;
5. Ərizəçinin əvəzin ədalətli ödənilməsi ilə bağlı iddiasının qalan hissəsini *rədd edir*.

Vensen Berger
Katib müavini

Boštjan M. Zupančič
Sədr